

РЕЗЮМЕ. Джизакская область расположена в центральной части Узбекистана, отличается своей природной красотой, историческими памятниками и культурным наследием. Значение фауны в развитии туризма в этом регионе имеет особое значение. Фауна не только обогащает природную среду, но и предоставляет интересные и познавательные впечатления для туристов. Фауна Джизакской области играет важную роль в расширении ее туристических возможностей. В данной статье представлена информация о туристическом значении фауны в развитии туризма в Джизакской области.

SUMMARY. Jizzakh region is located in the central part of Uzbekistan, is distinguished by its natural beauty, historical monuments and cultural heritage. The importance of the fauna in the development of tourism in this region is of particular importance. The fauna not only enriches the natural environment, but also provides interesting and educational experiences for tourists. The fauna of Jizzakh region plays an important role in expanding its tourism opportunities. This article provides information on the touristic importance of the fauna in the development of tourism in Jizzakh region.

QASHQADARYO VILOYATIDA CHORVACHILIK TARMOG'II RIVOJLANISHINING HUDUDIIY XUSUSIYATLARI

N.E.Nurmatov – *assistent o'qituvchi*

Shahrisabz davlat pedagogika instituti

Tayanch so'zlar: Qashqadaryo viloyati, chorvachilik, hududiy xususiyatlar, yaylovlar, iqtisodiy samaradorlik.

Ключевые слова: Кашкадарьинская область, животноводство, территориальная характеристика, пастбища, экономическая эффективность.

Key words: Kashkadarya region, livestock farming, territorial features, pastures, economic efficiency.

Kirish. Jahonda oziq-ovqat xavfsizligini ta'minlashda chorvachilik tarmog'i strategik ahamiyatga ega bo'lib, BMTning Oziq-ovqat va qishloq xo'jaligi tashkiloti (FAO) ma'lumotlariga ko'ra, chorvachilik mahsulotlari insoniyatning protein, yog' va muhim mikroelementlar bilan ta'minlanishida asosiy manba hisoblanib, ayniqsa, rivojlanayotgan davlatlarda oziq-ovqat yetishmovchi-ligining oldini olishda chorvachilikni rivojlantirish muhim strategik vosita sifatida qaralmoqda, chunki ushbu sektor nafaqat aholini go'sht, sut, tuxum kabi mahsulotlar bilan ta'minlaydi, balki qishloq hududlarida bandlik darajasini oshirish, fermer va dehqon xo'jaliklarining daromadini ko'paytirish, global oziq-ovqat ta'minot zanjirini mustahkamlash hamda ekologik barqarorlikni ta'minlash kabi jihatlari bilan ham iqtisodiy-geografik ahamiyat kasb etadi, shuningdek, FAO hisob-kitoblariga ko'ra, chorvachilik qishloq xo'jaligi mahsulotlarining global qiymatining 40 foizini tashkil etadi va qariyb 1,3 milliard kishining turmush tarzi va oziq-ovqat xavfsizligini ta'minlaydi [11]. Chorvachilik mahsulotlarining jahon oziq-ovqat eksportida ulushi yildan-yilga ortib, global talabni qondirishda strategik resurs sifatida qaralmoqda, shu bilan birga, iqlim o'zgarishi va resurslardan foydalanish masalalarini hisobga olgan holda, barqaror chorvachilik amaliyotlarini tatbiq etish hamda intensiv texnologiyalar yordamida ishlab chiqarish samaradorligini oshirish oziq-ovqat xavfsizligini ta'minlashda hal qiluvchi omillardan biri bo'lib qolmoqda [1]. Qashqadaryo viloyati O'zbekistonning yirik chorvachilik mintaqalaridan biri bo'lib, uning hududiy-iqlimiy xususiyatlari chorvachilik tarmog'ining rivojlanishida muhim ahamiyat kasb etadi, chunki viloyatning tekislik va tog'oldi hududlarida yaylov chorvachiligi uchun keng imkoniyatlar mavjud bo'lishi bilan birga, sug'oriladigan dehqonchilik hududlarida intensiv chorvachilik turlarini rivojlantirishga sharoit yaratilganligi aholi ehtiyojlarini qondirish va iqtisodiy samaradorlikni oshirishda muhim omil bo'lib xizmat qiladi [2].

Asosiy qism. Qashqadaryo viloyatining chorvachilik tarmoqlarini rivojlantirishda tabiiy-geografik omillar hal qiluvchi ahamiyat kasb etib, ayniqsa, iqlim va relyef sharoitlari chorvachilik yo'nalishlari bo'yicha hududiy ixtisoslashuvga bevosita ta'sir ko'rsatadi, chunki viloyatning

g'arbiy va markaziy qismlarida nisbatan tekislik hududlar ustunlik qilsa, shimoli-sharqiy va sharqiy qismlarida tog'li hamda tog'oldi landshaftlari keng maydonni egallaydi, bu esa yaylov chorvachiligining asosiy hududiy tarkibini shakllantiradi va chorvachilik mahsulotlarining sifati hamda ishlab chiqarish samaradorligiga bevosita ta'sir o'tkazadi. Iqlim sharoitlariga ko'ra, viloyatning katta qismi keskin kontinental iqlim ta'sirida bo'lib, yozning jazirama issiq va qurg'oqchil kechishi, qishning esa nisbatan sovuq bo'lishi hayvonlarning boqish uslubini belgilaydi, shuningdek, yog'ingarchilikning yil fasllari bo'yicha notekis taqsimlanishi, bahorgi va kuzgi namlik darajasining yem-xashak o'sishi uchun muhim ahamiyat kasb etishi sababli, yaylov resurslaridan foydalanish davomiyligi va mahsuldorligi hududiy farqlarga ega [3, 5, 10]. Tog'oldi va tog'li hududlarda yaylovlardan yil davomida foydalanish imkoniyati mavjud bo'lsa-da, sovuq qish oylarida chorva mollari uchun qo'shimcha oziq-ovqat zaxirasini yaratish talab etiladi, shu boisdan, viloyatning turli zonalarida iqlim va relyef sharoitlariga mos chorvachilik tarmoqlarini rivojlantirishga yo'naltirilgan chora-tadbirlar amalga oshirilishi lozim [6].

Qashqadaryo viloyatida 2025-yil 1-yanvar holatiga ko'ra, yirik shoxli qoramollar soni 1,73 million boshni tashkil etib, bu hududning chorvachilik salohiyatini yaqqol namoyon qiladi va viloyat ichida tumanlar bo'yicha sezilarli farqlar mavjud bo'lib, xususan, eng ko'p qoramol Koson (187,5 ming bosh), Qarshi (165,4 ming bosh) va Kasbi (150,4 ming bosh) tumanlarida boqilayotgani hududning yem-xashak resurslari bilan ta'minlanganligi, sug'oriladigan yaylovlar va yirik fermer chorvachilik xo'jaliklari faoliyat yuritayotganligi bilan bog'liqdir (1-jadval). Shu bilan birga, tog'li va nisbatan cheklangan ozuqa bazasiga ega bo'lgan Shahrisabz (92,8 ming bosh) hamda Dehqonobod (91,5 ming bosh) tumanlarida qoramollar soni kamroq bo'lib, bu yerda chorvachilik asosan an'anaviy, dehqon va fermer xo'jaliklari hisobiga rivojlangan hamda yaylov chorvachiligi ustuvor yo'nalish sifatida namoyon bo'lmoqda. Shuningdek, Ko'kdala tumanida yirik shoxli qoramollar sonining oldingi yilga nisbatan sezilarli oshgani, bu hududda chorvachilikni rivojlantirish bo'yicha olib borilayotgan iqtisodiy dasturlar va fermer xo'jaliklari sonining ortishi bilan bog'liq.

1-jadval. Qashqadaryo viloyati chorva mollari va parrandalar bosh soni (2025-yil, 1-yanvar holatida)

№	Tumanlar	Yirik shoxli qoramollar soni, ming bosh	Qo'y va echkilar bosh soni, ming bosh	Otlar bosh soni, bosh	Parrandalar bosh soni, ming bosh
1	Kitob	143,5	150,0	1771	528,2
2	Shahrisabz	92,8	108,6	1611	844,0
3	Yakkabog'	105,1	157,2	3290	611,7
4	Dehqonobod	91,5	762,7	4187	186,6
5	G'uzor	92,4	621,5	3420	496,6
6	Qamashi	120,6	245,3	5123	482,0
7	Ko'kdala	97,9	273,3	3157	520,3
8	Chiroqchi	130,8	391,5	4448	577,5
9	Qarshi	165,4	227,7	1601	440,7
10	Kasbi	150,4	199,1	1706	223,7
11	Koson	187,5	625,3	2906	557,2
12	Mirishkor	101,2	440,0	1838	522,2
13	Muborak	116,4	541,0	1293	245,8
14	Nishon	133,5	327,5	1627	343,6
Viloyat bo'yicha		1729	5070,7	37978	6580,1

Jadval Qashqadaryo viloyati statistika boshqarmasi ma'lumotlari asosida muallif tomonidan tuzildi.

Qo'y va echki soni bo'yicha Qashqadaryo viloyati 5,07 million bosh mayda shoxli chorva mollari bilan mamlakatda yetakchi hududlardan biri hisoblanib, ayniqsa, Dehqonobod (762,7 ming bosh), Koson (625,3 ming bosh) va G'uzor (621,5 ming bosh) tumanlari yetakchilik qilmoqda (1-jadvalga qarang), chunki bu hududlarda tabiiy yaylovlar keng maydonni egallagan bo'lib, ekstensiv chorvachilik usullari qo'llaniladi va chorva mollarinin asosiy ozuqa manbayi yil bo'yi yaylov hisoblanadi. Ayniqsa, cho'l hududlarida joylashgan Muborak (541,0 ming bosh) va Mirishkor (440,0 ming bosh) tumanlarida ham qo'ychilik yuqori darajada rivojlangan bo'lib, ushbu hududlarda mayda shoxli chorva mollarinin ko'pligi viloyat iqtisodiyotida qo'ychilik mahsulotlari yetishtirish va eksport qilish salohiyatining ortib borayotganini anglatadi [7].

Viloyatda otchilikni rivojlantirish sohasida ham sezilarli darajada o'zgarishlar bo'lib, umumiy hisobda 37 978 bosh ot mavjud bo'lsa-da, ularning tumanlar bo'yicha taqsimlanishida aniq hududiy farqlar mavjud bo'lib, ayniqsa, Qamashi (5 123 bosh), Chiroqchi (4 448 bosh) va Dehqonobod (4 187 bosh) tumanlari ot boqishda yetakchi hisoblanadi (1-jadvalga qarang). Ushbu hududlarda ot boqish an'anaviy tarzda rivojlangan bo'lib, chorvachilikning bu turi tog'li va tog' oldi yaylovlarining kengligi, mahalliy aholining ot boqish va undan turli maqsadlarda foydalanish tajribasi hamda ot go'shti va sut mahsulotlariga bo'lgan talabning ortib borishi bilan izohlanadi. Bundan tashqari, Ko'kdala (3 157 bosh) va Koson (2 906 bosh) tumanlarida ham yilqichilik an'anaviy ravishda rivojlanib, ushbu hududlarda yilqichilik mahsulotlarini bozorga chiqarish hajmi ortib borayotgani

kuzatilmoqda. Biroq Muborak (1 293 bosh) va Qarshi (1 601 bosh) tumanlarida ot boqish unchalik rivojlanmagan bo'lib, bu hududlarda chorvachilikning boshqa turlariga, xususan, qoramolchilik va parrandachilikka ustuvor e'tibor qaratilayotganini ko'rsatadi.

Parrandachilik Qashqadaryo viloyatining chorvachilik tarmoqlari ichida eng tez rivojlanayotgan sohalardan biri bo'lib, 2025-yil 1-yanvar holatiga ko'ra, viloyatda 6,58 million bosh parrandalar mavjud bo'lib, ayniqsa, Shahrisabz (844,0 ming bosh), Yakkabog' (611,7 ming bosh) va Chiroqchi (577,5 ming bosh) tumanlarida parrandalar sonining yuqoriligi (1-jadvalga qarang) ushbu hududlarda zamonaviy parrandachilik fabrikalari faoliyat yuritayotgani hamda ichki bozor bilan bir qatorda eksport bozorlariga yo'naltirilgan mahsulotlar ishlab chiqarish hajmi ortib borayotganidan dalolat beradi. Shu bilan birga, Qarshi (440,7 ming bosh), Ko'kdala (520,3 ming bosh) va Mirishkor (522,2 ming bosh) tumanlarida ham parrandachilik yetarli darajada rivojlangan bo'lsa-da, viloyatning ayrim tumanlarida, masalan, Muborak (245,8 ming bosh) va Kasbi (223,7 ming bosh) hududlarida parrandalar soni nisbatan kam bo'lib, bu yerda iqlim sharoitlari va yem-xashak bazasining chegaralanganligi sababli sanoat usulidagi parrandachilik xo'jaliklari yetarlicha rivojlanmagani kuzatiladi.

2-jadval. Qashqadaryo viloyati chorvachilik mahsulotlarini yetishtirish (2025-yil, 1-yanvar)

№	Tumanlar	Go'sht, tirik vaznda, tonna	Sut, tonna	Tuxum, ming dona	Baliq, tonna
1	Kitob	22020,5	125030,0	30684	324,1
2	Shahrisabz	16018,3	106733,9	85164	412,1
3	Yakkabog'	20352,2	90684,0	46082	655,3
4	Dehqonobod	25438,6	55389,7	15122	20,0
5	G'uzor	30307,6	73613,2	33220	135,8
6	Qamashi	38846,0	108359,5	60467	41,8
7	Ko'kdala	20987,1	81317,3	36059	-
8	Chiroqchi	28264,6	91373,9	25289	332,8
9	Qarshi	26171,0	111149,5	49512	149,4
10	Kasbi	24074,6	119470,0	22397	48,0
11	Koson	28342,2	203004,8	52537	220,1
12	Mirishkor	20996,4	68457,7	37710	1199,5
13	Muborak	17856,0	64047,0	20840	88,0
14	Nishon	19577,4	52755,6	12043	693,9
Viloyat bo'yicha		339252,5	1351386	527126	4320,8

Jadval Qashqadaryo viloyati statistika boshqarmasi ma'lumotlari asosida muallif tomonidan tuzildi.

Qashqadaryo viloyatida 2025-yil 1-yanvar holatiga ko'ra, go'sht yetishtirish hajmi 339,2 ming tonnaga yetib,

viloyat chorvachilik tarmog'ining muhim yo'nalishlaridan biri sifatida saqlanib qolmoqda va tumanlar kesimida sezilarli farqlar kuzatilmoqda. Jumladan, go'sht ishlab chiqarish bo'yicha yetakchi tumanlar orasida Qamashi (38,8 ming tonna), G'uzor (30,3 ming tonna) va Dehqonobod (25,4 ming tonna) tumanlari ajralib turib (2-jadval), bu hududlarning keng yaylovlarga egaligi va mayda shoxli chorva mollari sonining ko'pligi bilan bog'liqdir. Koson (28,3 ming tonna) va Chiroqchi (28,2 ming tonna) tumanlari ham go'sht yetishtirish bo'yicha yuqori ko'rsatkichlarga ega bo'lib, bu hududlarda qoramolchilik va qo'ychilikning an'anaviy tarzda rivojlanganligi va so'nggi yillarda chorvachilik fermalarining soni oshgani bilan izohlanadi. Shu bilan birga, Muborak (17,8 ming tonna) va Nishon (19,5 ming tonna) tumanlarida go'sht ishlab chiqarish hajmi nisbatan past bo'lib, bu hududlarda yaylov maydonlarining boshqa tumanlarga nisbatan cheklanganligi va aholining chorvachilikdan ko'ra boshqa tarmoqlarga ko'proq e'tibor qaratishi bilan bog'liqdir.

Sut ishlab chiqarish hajmi 1,35 million tonnani tashkil etib, bu ko'rsatkich bo'yicha Koson tumani (203 ming tonna) viloyatda yetakchi o'rinni egallaydi, chunki bu hududda sut chorvachiligi keng rivojlangan bo'lib, ixtisoslashgan dehqon va tomorqa xo'jaliklari soni ortib bormoqda. Kasbi (119,4 ming tonna), Kitob (125 ming tonna) va Qarshi (111,1 ming tonna) tumanlari ham sut yetishtirish bo'yicha yuqori natijalarga ega bo'lib (2-jadvalga qarang), bu hududlarda o'rta va yirik miqyosdagi qoramolchilikka ixtisoslashgan fermer xo'jaliklarining ko'pligi hamda dehqon va tomorqa xo'jaliklarida sigirlar sonining ko'payishi bilan izohlanadi. Shu bilan birga, Dehqonobod (55,3 ming tonna) va Nishon (52,7 ming tonna) tumanlarida sut ishlab chiqarish hajmi ancha past bo'lib, bu yerda qoramolchilik asosan ekstensiv usulda, ya'ni yaylov chorvachiligi shaklida rivojlangan.

Parrandachilik sohasida viloyatda 2025-yil holatiga ko'ra, 527,1 million dona tuxum ishlab chiqarilgan bo'lib, bu mahsulot ishlab chiqarish ko'rsatkichlari hududlar kesimida sezilarli farqlarga ega. Shahrisabz (85,1 million dona), Koson (52,5 million dona) va Qarshi (49,5 million dona) tumanlari tuxum ishlab chiqarish bo'yicha yetakchi o'rinlarni egallab, bu hududlarda zamonaviy parrandachilik fabrikalarining faoliyati keng yo'lga qo'yilganini va bozorlarga yetkazib berilayotgan mahsulot hajmining ortib borayotganini ko'rsatadi. Shu bilan birga, Nishon (12 million dona) va Dehqonobod (15,1 million dona) tumanlarida tuxum ishlab chiqarish hajmi ancha past bo'lib, bu hududlarda parrandachilik xo'jaliklari nisbatan kamligi va parrandalarni asosan oilaviy xo'jaliklarda boqish tendensiyasi saqlanib qolayotganini anglatadi.

Baliqchilik Qashqadaryo viloyatining chorvachilik sohasi tarkibida hali to'liq shakllanmagan, lekin oxirgi yillarda sezilarli rivojlanayotgan yo'nalishlardan biri bo'lib, 2025-yil 1-yanvar holatiga ko'ra, viloyatda jami 4,3 ming

tonna baliq yetishtirilgan. Baliq yetishtirish bo'yicha Mirishkor tumani (1 199,5 tonna) yetakchi o'rinni egallab (2-jadvalga qarang), bu hududda baliqchilik xo'jaliklari sonining ortib borayotganini va tabiiy suv havzalari hamda sun'iy havzalar orqali baliqchilik sanoati rivojlanayotganini ko'rsatadi. Nishon (693,9 tonna) va Yakkabog' (655,3 tonna) tumanlari ham baliqchilik bo'yicha yaxshi natijalarga ega bo'lib, bu hududlarda baliq yetishtirishga iqlim sharoitlari mos kelishi hamda suv resurslarining mavjudligi bilan bog'liqdir. Shu bilan birga, tog'li hududlar, xususan, Dehqonobod (20,0 tonna) va Qamashi (41,8 tonna) tumanlarida baliqchilik deyarli rivojlanmagan bo'lib, bu yerda suv resurslarining chegaralanganligi hamda baliq yetishtirish uchun zarur bo'lgan infratuzilmaning to'liq shakllanmagani bilan izohlanadi. Kelgusida viloyatda baliqchilik tarmog'ini rivojlantirish uchun sun'iy suv havzalarini ko'paytirish, intensiv baliqchilik texnologiyalarini joriy etish va sohaga xorijiy investitsiyalarni jalb qilish muhim ahamiyat kasb etadi [4, 7, 9].

Xulosa. Qashqadaryo viloyatida chorvachilik tarmog'ini rivojlantirish bo'yicha bir qator taklif va tavsiyalarni ilgari surish mumkin bo'lib, ular hududiy xususiyatlar, tabiiy-iqlim sharoitlari va iqtisodiy-geografik omillarni inobatga olgan holda ishlab chiqilishi lozim. Avvalo, viloyatning tekislik hududlarida, xususan, Mirishkor, Muborak va Nishon tumanlarida yaylov chorvachiligini yanada rivojlantirish uchun zamonaviy yem bazasini shakllantirish, suv ta'minotini yaxshilash va chorva mollari uchun veterinar xizmatlar sifatini oshirish zarur. Bu hududlarda ayniqsa qo'ychilik va echkichilik istiqbolli yo'nalish bo'lib, ushbu sohalarida genetik seleksiya ishlarini jadallashtirish, mahsulotlar zotlarni ko'paytirish va yaylovlardan samarali foydalanish tizimini takomillashtirish muhim hisoblanadi. Shuningdek, ushbu tumanlarda go'sht ishlab chiqarish hajmini oshirish maqsadida yirik qoramolchilik komplekslarini tashkil etish, ularni zamonaviy texnologiyalar bilan jihozlash va chorva mahsulotlarini qayta ishlash sanoatini rivojlantirish masalalariga alohida e'tibor qaratish lozim.

Kelajakda Qashqadaryo viloyatining chorvachilik tarmog'ini yanada rivojlantirish uchun hududiy xususiyatlarga asoslangan istiqbolli yo'nalishlar ishlab chiqilishi lozim. Masalan, cho'l hududlarida naslli qo'ychilikni rivojlantirish va ularni eksport qilishga yo'naltirish, tog'li hududlarda organik sut va go'sht ishlab chiqarish tizimini yo'lga qo'yish, tekislik hududlarida intensiv qoramolchilik va parranda yetishtirish klasterlarini tashkil etish dolzarb vazifalardan biri hisoblanadi. Shu bilan birga, viloyatda chorvachilikni ilmiy asosda rivojlantirish, innovatsion texnologiyalarni keng joriy etish va ekologik barqarorlik tamoyillariga rioya qilish orqali bu sohadan olinadigan iqtisodiy samaradorlikni oshirish va viloyat chorvachiligini milliy hamda xalqaro bozorlarga integratsiyalash maqsadida zamonaviy strategiyalar ishlab chiqish muhim ahamiyat kasb etadi.

Adabiyotlar

1. Ракитников А.Н. Избранные труды – Под ред. В.Г.Крюкова. – Смоленск: «Ойкумена», 2003. –С. 472.
2. Солиев А. Иктисодий география: назария, методика ва амалиёт. – Т.: «Камалак», 2013. 184-б.
3. Файзуллаев М.А. Жанубий Ўзбекистон қишлоқ хўжалиги географияси. (монография). –Қарши: «Университет», 2019. 245-б.
4. Nurmatov N. Economic and geographical factors of regional organization of agriculture and innovative development // International multidisciplinary journal for Research & development. - India, eISSN 2394-6334 Volume 10, issue 12 (2023) -P.439-442

5. Nurmatov N.E. Qishloq xo'jaligida amalga oshirilgan asosiy islohotlarning chorvachilik tarmog'i rivojlanishiga ta'sirining asosiy xususiyatlari. // – Россия: «Экономика и социум», № 2(117) 1 (февраль, 2024). –С. 510- 517
6. Nurmatov N.E. Chorvachilikni rivojlanishiga ta'sir ko'rsatuvchi tabiiy sharoit va resurs omillarining asosiy xususiyatlari. // «O'zbekiston zamini», 2024-yil, 4-son, 69-71-b.
7. Nurmatov N.E. Economic and geographical factors affecting livestock development in ensuring food security. // Eurasian Journal of History, Geography and Economics. Belgiya. December 2024. -P. 43-46
8. Faizullaev M.A. Main characteristics of the formation of a geographic conveyor in agricultural development. // Web of Scientist: International Scientific Research Journal. Vol. 4 №. 2 (2023) – P. 89-92. ISSN 2776-0979.
9. Faizullaev M.A. The main features of agricultural reforms in the development of the economy of Uzbekistan. // «Science and education in Karakalpakstan» Science Magazine, ISSN 2181-9203 №1/1(30) – Nukus: 2023. – P. 119-121.
10. Fayzullayev M.A. O'zbekiston qishloq xo'jaligi geografiyasi. Monografiya. -T.: «Kitob bilim yog'dusi», 2024. 258-b.
11. <https://www.fao.org/agrifood-economics/publications/detail/en/c/1132943/>

REZYUME. Ushbu maqolada Qashqadaryo viloyatida chorvachilik tarmog'ining hududiy xususiyatlari tahlil qilinadi. Viloyatning tabiiy-geografik sharoitlari, iqlim omillari va yaylov resurslarining chorvachilik rivojiga ta'siri o'rganiladi. Shuningdek, mintaqadagi chorva turlari tarkibi, ishlab chiqarish hajmi va iqtisodiy samaradorlik masalalariga e'tibor qaratiladi. Tadqiqot natijalariga asoslanib, chorvachilik tarmog'ining barqaror rivojlanishi uchun ilmiy-amaliy tavsiyalar ishlab chiqiladi.

РЕЗЮМЕ. В статье анализируются региональные особенности животноводства Кашкадарьинской области. Изучено влияние природно-географических условий региона, климатических факторов, пастбищных ресурсов на развитие животноводства. Также будет уделено внимание видовому составу скота в регионе, объему производства и экономической эффективности. На основе результатов исследований будут разработаны научно-практические рекомендации по устойчивому развитию животноводческой отрасли.

SUMMARY. This article analyzes the territorial features of the livestock industry in the Kashkadarya region. The influence of the natural and geographical conditions of the region is studied climatic factors and pasture resources on the development of livestock farming. Attention is also paid to the issues of the composition of livestock species in the region, production volume and economic efficiency. Based on the results of the research, scientific and practical recommendations are developed for the sustainable development of the livestock industry.

O'ZBEKISTON RESPUBLIKASINING NEFT VA GAZ MINTAQALARINING GEOLOGIK VA IQTISODIY GEOGRAFIK XUSUSIYATLARI

D.A.Olimova – *assistent o'qituvchi*

Shahrisabz davlat pedagogika instituti

Tayanch so'zlar: neft, gaz, geologiya, iqtisodiyot, sanoat, infratuzilma, ekologiya, barqarorlik.

Ключевые слова: нефть, газ, геология, экономика, промышленность, инфраструктура, экология, устойчивость.

Key words: oil, gas, geology, economy, industry, infrastructure, ecology, sustainability.

Kirish. Jahon neft va gaz mintaqalari geologik va iqtisodiy-geografik xususiyatlari bo'yicha turlicha bo'lib, ularning shakllanishi asosan paleozoy, mezozoy va kaynozoy erasidagi cho'kindi jinslar kompleksiga bog'liq bo'lsa, iqtisodiy ahamiyati esa ularning zaxira hajmi, qazib olish texnologiyalari, transport infratuzilmasi va global energiya bozoridagi strategik o'rni bilan belgilanadi. Yaqin Sharq, Shimoliy Amerika, Rossiya, Markaziy Osiyo va Afrika kabi yirik neft-gaz mintaqalarida gidrokarbonat konlarining chuqurligi va sifati bo'yicha farqlar mavjud bo'lib, ayrim hududlarda an'anaviy usullar bilan neft qazib olish yetakchilik qilsa, boshqa mintaqalarda slanets nefti va tabiiy gazni qazib olish kabi zamonaviy texnologiyalar keng joriy etilmoqda [9, 10]. Mazkur mintaqalarning neft va gaz sanoati rivojlanishi ushbu resurslarning zaxirasi, tashish yo'nalishlari, xalqaro investitsiyalar va ekologik omillar bilan chambarchas bog'liq bo'lib, dunyo bozoridagi neft va gaz narxlarining o'zgarishi bu mintaqalarning iqtisodiy rivojlanishiga va siyosiy barqarorligiga sezilarli ta'sir ko'rsatadi.

Asosiy qism. O'zbekiston Respublikasi Markaziy Osiyoning yirik uglevodorod zaxiralariga ega bo'lgan davlatlaridan biri hisoblanib, neft va gaz qazib olish sohasi mamlakat iqtisodiyotining asosiy tarmoqlaridan birini tashkil etadi. Geologik tadqiqotlar natijasida respublika hududida neft va gazga boy beshta yirik mintaqada hamda

istiqbolli deb baholangan to'rtta mintaqada ajratilgan. Ushbu resurslarning hududiy taqsimlanishi va iqtisodiy-geografik jihatdan tahlili ularning ahamiyati va strategik rolini belgilashda muhim ahamiyat kasb etadi.

O'zbekiston Respublikasining neft va gaz sanoati hududiy jihatdan Ustyurt, Buxoro-Xiva, Hissor, Surxondaryo va Farg'ona neftgazli regionlari hamda Xorazm, O'rta-Sirdaryo, Markaziy-Qizilqum va Zarafshon neft va gazga istiqbolli hududlariga bo'linib, umumiy hisobda 270 ta neft va gaz konlari aniqlangan. 2018-2020-yillarda neft va gaz sanoati rivojlanishining asosiy yo'nalishlaridan biri yangi konlarning ochilishi va uglevodorod zaxiralarining ko'payishi bo'lib, bu davrda 11 ta yangi kon ekspluatatsiyaga topshirildi [5]. Ayniqsa, Ustyurt va Buxoro-Xiva regionlarida quyi yura va paleozoy davriga mansub yotqiziqlar o'rganilib, chuqur qatlami 3000 metr-dan ortiq bo'lgan konlarni aniqlashga alohida e'tibor qaratildi. Ushbu jarayonda zamonaviy geofizik uskunalar joriy etilib, konlarni o'rganishning ilmiy asoslangan tahliliy metodlari qo'llanildi, uch o'lchamli modellar yaratilib, geologiya-qidiruv ishlarining samaradorligi oshirildi [6, 8].

1. Ustyurt neft va gaz mintaqasi

Ustyurt neftgazli regioni O'zbekiston Respublikasining g'arbiy qismida, Qoraqalpog'iston Respublikasi hududida joylashgan. Hududning asosiy geomorfologik xususiyati – Ustyurt platosi bo'lib, u Amudaryo deltasi va sobiq Orol